

Lyhyesti

Tiedevirkamiehet arvioitavaksi!

Kovaa peliä Suomen tiede-elämässä

Helsingin yliopisto Kuopioon?

[Tieteenhistoria-palkinto Shapinille](#)

Lisävuosia tarjolla

Kasvihuoneilmion voimistuminen "pian" jo historiaa

Keskiaikaa ja kivikautta verkossa

Muinaiset kulttuurit -näyttelyssä väkeä

Kuninkaita, keisareita ja presidenttejä

Vuoden kaunein kirja

Tommila luopuu valtuuskunnan johdosta

Uusia jäsenseuroja

Tiedevirkamiehet arvioitavaksi!

Akateemikko **Erik Allardt** kritisoi Suomen Akatemian julkaisemassa *A propos* -lehden (1/2000) haastattelussa varsin terävästi tutkimuksen huippuyksikköpolitiikkaa. "Tämä on liaksi top-down-järjestelmä, jossa kriteerit määritellään ylhäältä", toteaa Allardt. Hänen mukaansa "huippututkimus syntyy pohjimmitaan akateemisissa ympäristöissä yliopistoissa. Akatemian tehtävänä on toki rahoittaa juuri korkeatasoista tutkimusta, mutta silloin tehdään vakava virhe, jos unohdetaan yliopistojen ruohonjuuritason työ."

Erityisesti Allardtia huolettaa sekä huippuyksiköihin liittyvä yksipuolinen julkisuus että yliopistojen rahoitusvaikeudet. "Mikään ei ole kohta mitään ellei siinä ole Suomen Akatemian tutkimuksen huippuyksikkö-leimaa." Jos huippuyksiköistä toivotetaan liikaa, se vie Allardtin mukaan helposti akateemisen aluskasvillisuuden ja johtaa yliopisto-opetuksen tarpeiden vähättelemiseen. Nyt tilanne on Allardtin mielestä vielä hyvä, mutta hän on huolissaan "vauhtisokeudesta" ja tulevaisuudesta.

Yliopistoissa tiedetään Allardtin mielestä sittenkin parhaiten, mitkä ovat tutkimuksen huippuyksiköitä kymmenen vuoden kuluttua. Valintasysteemeihin on hänen mukaansa aika tehdä jokin muutos.

"Koska tiedettä arvioidaan nykyään ahkerasti, välillä voitaisiin arvioida myös virkamiehiä, jotka pitävät vanhoista systeemeistä kiinni."

Kovaa peliä Suomen tiede-elämässä

Suomen Akatemian, vanhan ja uudenmuotoisen, ympärillä on aina kähistry. Kädenväntö suomalaisen tiedepolitiikan ohjaajan paikasta on ollut värikästä. Tämä kävi jälleen mainiosti ilmi 13.3. Säätötilassa Helsingissä pidetyssä Suomen Akatemian historiaseminaarissa.

1960-luvulle saakka suomalainen tieteellisen tutkimuksen edistämispolitiikka oli varsin vahvasti tiedeakatemioidemme ja "tiede-eliittimme" hyppysissä. 1950-60-luvuilta alkaen maailma alkoi muuttua. Akatemian historiaseminaarissa dosentti **Allan Tiitta** kuvasi muutosta herkullisesti puhumalla Suomen tieteen hallinnon triangeldraamasta, kentän jakaantumisesta kolmeen voimaryhmittymään: 1) *Pörssi* eli usein Pörssiklubissa kokoontunut vanha tiedeaateli, johon kuului erityisesti Helsingin yliopiston johtavia edustajia, 2) *Universiteetti* eli ne tieteen edustajat, jotka katsoivat, että Suomen tieteen rakennetta oli pako uudistaasvällisesti ja ennakkoluulottomasti vanhoista rakenteista piittaamatta ja 3) *Ministeriö*, puolueet ja ne yhteiskunnallisen herätyksen saaneet voimat, joiden mielestä yhä merkittävämpään asemaan nouseva tiede oli eriaisteisesti alistettava poliittisen järjestelmän kontrolliin.

Tiedekentän polarisoitumista kiihdyttivät Tiitan mukaan korkeakoulujen hajasijoittaminen ja kehittämislaki sekä presidentti Urho Kekkosen Suomen Akatemian lakkauttamiskampanja.

Tieteen valtaryhmittymien kamppailu huipentui vuosikymmenen lopulla, jolloin "analyttisimmat *Universiteetin* edustajat ymmärsivät kääntää poliittisen välttämättömyyden hyveeksi", totesi Tiitta. Hänen mukaansa oli nimittäin käynyt selväksi, "millä saalistajan katseella presidentti Kekkonen oli jo pitkään hakenut lahtauspaikkaa."

Vanha valttasapaino järkkyy. Vakiinnutettuaan uuden toimikuntajärjestelmän pysyvyyden, *Universiteetin* edustajat,

Tiitan mukaan "tieteen kehittäjät", väistyivät syrjään *Ministeriön* ja *Pörssin* ottaessa yhteen. Tiitan esitys jatkui sotastrategiakuvauksena: *Ministeriö* liittoutui yliopistojen toisinajattelijoiden ja ylioppilasjärjestöjen kanssa, *Pörssi* elinkeinoelämän ja porvarillisten tiedotusvälineiden kanssa. *Pörssin* taistelua siivitti huoli tutkimuksen vapaudesta ja Tiitan mukaan "vankka usko siihen, että heillä oli hallussaan kaikki tarvittava tieto, tieteen ohjaamiseen ei tarvittu mitään koneistoja."

Omassa esitelmässään myös akateemikko **Georg Henrik von Wright** kutsui 1960-luvun pitkää episodina "asemasodaksi". Häntä itseään voinee taistelurintamajaoissa pitää jonkinlaisena joustavana myöntäväisyysmiehenä, Tiitan *Universiteetin* tukijana. Von Wright muistutti jo 1960-luvun sanoistaan: "Ensi vuoden alusta ei vanhaa Akatemiaa enää ole. Kohta tapahtuvaa muutosta en kuitenkaan itse tahtoisi ajatella niinkään paljon Suomen Akatemian lopettamisena kuin sen idean, tarkoituksen ja perinteiden jatkamisena uusissa organisatorisissa muodoissa."

Ottelu päättyi *Ministeriön* voittoon, päätti Tiitta taistelukuvauksensa. *Pörssin* strateginen sodanjohto ei ilmeisesti vetänyt vertaa *Ministeriön* juonikkaammille kenraaleille. Tiedepolitrukit nuijivat Tiitan "vanhaksi tiede-eliitiksi" kutsuman *Pörssin* joukot.

En tiedä miksi, mutta jotenkin sympatiat tuntuvat lipsuvan *Pörssi*-joukon suuntaan - niin epämuodikkaasta ja epäedistyksellisistä kun se lieneekin.

Saman taistelun sivuiskut nousivat esille myös samaisessa Akatemian historiaseminaarissa hallintojohtaja **Heikki Kallion** esityksessä. Hän muisteli osastopäällikkö Mikko Niemen suuttaneen perusteellisesti osan tästä em. "tiede-eliitistä" kutsumalla luokseen Suomalaisen Tiedeakatemiaa keskeisiä vaikuttajia (mm. Mikko Juva, Lauri Vuorela ja Esko Suomalainen) ja ilmoittamalla, että opetusministeriö ei sitten enää rahoita Tiedeakatemiaa tutkijavaihtoa Royal Societyn kanssa, ja alkava vaihto British Academyn kanssa siirretään Suomen Akatemian hoitoon. Tiedeakatemialaiset ymmärrettävästi suivaantuivat perinjuurin.

Mutta ei niin pahaa, ettei jotain hyvääkin. Omassa esityksessään Akatemian entinen tutkimusjohtaja **Elisabeth Helander** korosti Akatemian merkitystä ympäristötutkimuksen kehittämisessä. Helanderin mukaan nykyään ei ole ehkä kovinkaan helppoa ymmärtää, kuinka sitkeää ympäristötutkimuksen vakiinnuttaminen osaksi tutkimusmaailmaa on ollut ja kuinka paljon vastustusta se aikanaan herätti. Mutta ei Helanderkaan sentään kaikkea viisautta Akatemian suunnasta löydä: keskeisessä asemassa hänen mukaansa olivat ennakkoluulottomat tutkijat.

Helsingin yliopisto Kuopioon?

Äskeinen Helsingin yliopiston Eläinlääketieteellisen tiedekunnan siirtopuhailu Kuopioon ei ollut mitään uutta. Hupaisaa on muistaa, että viime vuosisadan puolivälissä poliittinen johto halusi poliittisista syistä siirtää koko yliopiston pois Helsingistä - vaihtoehtona mm. Kuopio.

Helsinkiin suivaantunut vapaaherra von Haartman kirjoittikin vuonna 1856 kreivi Armfeltille: "Ottakaa verukkeeksi tämän kaupungin kalleus ja välttämättömyys siirtää Runottaremmen paikkaan joka on vähemmän altis ajan ylellisyydelle ja meluaville hauskuuksille ... Helsingissä kyllä ruvetaan kauheasti kirkumaan. Mutta entä sitten? Kirkukoon kansa mielin määrin, mutta tavat paranevat, todellinen sivistys hyötyy, eikä nuorison henkeä enää saastuta oppineen ylpeyden vaikutus eikä tämä viheliäinen Nurkkala, joka on olevinaan suurkaupunki. *Delenda est Carthago!*"

(Aiheesta enemmän: M. Klinge et al.: *Keisarillinen Aleksanterin yliopisto 1808-1917*, s. 512-517).

Tieteenhistoria-palkinto Shapinille

Brittien tieteenhistorian seura on myöntänyt vuoden 1999 Dingle-palkintonsa **Steven Shapinille** hänen teoksestaan *The Scientific Revolution* (University of Chicago Press 1996). Britit eivät ainakaan lioittele ja pröystäile rahapalkinnon suuruudella: palkintosumma on £300.

Palkinto myönnetään parhaalle laajemmankin yleisön tavoitavalle englanninkieliselle tietehistorialliselle teokselle, ei siis lainkaan välttämättä brittiläiselle. Arvioinnin kohteena olivat vuosina 1996-1998 ilmestyneet teokset.

Ensimmäisen Dingle-palkinnon sai vuonna 1997 **Adrian Desmond** ja **James Moore** hienosta ja perusteellisesta yli 800-sivuisesta Darwin elämäkerrastaan (*Darwin*, Penguin 1992). Palkinto jaetaan joka toinen vuosi.

Kumpaakaan teosta ei ole vielä suomennettu.

Lisävuosia tarjolla

Tutkijat ovat onnistuneet pidentämään hiirten elinikää poistamalla hiiriltä solunsisäisen signaalinvälittäjäaineen. Kolmen vuoden seuranta-aikana nämä signaalinvälittäjäpuutteiset hiiret elivät keskimäärin 30 % pitempään ennen luonnollista "vanhuuskuolemaa" kuin verrokkit. Tätä *Naturessa* viime vuonna julkaistua tutkimustulosta referoi *Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim* 5/2000.

Ihmisiä onkin jo jonkin aikaa peloteltu tai lohduteltu odotettavissa olevasta runsaan sadan vuoden keski-ikästä, jopa 150-vuotiaista reippaista kanssaihmisistä uusien solukuolemaa koskevien tutkimusten innoittamina. Nyt siis eliniän pidentämisestä alkaa jo tulla totta nisäkkäiden keskuudessa. Ikäloppuja hiiriä jo alkaa esiintyä, milloin lienee ihmisten vuoro?

Kasvihuoneilmiön voimistuminen "pian" jo historiaa

Kaikki skenaariot johtavat tällä hetkellä hiilidioksidipitoisuuden kasvuun tulevaisuudessa, kirjoittaa filosofian tohtori, Geologian tutkimuskeskuksen tutkija **Juha Karhu** *Vuoriteollisuus*-lehdessä 1/2000. Jopa fossiilisten polttoaineiden käytön leikkaukseen perustuva minimiskenaario johtaa Karhun mukaan tähän. Karhun mukaan on todennäköistä, että ilmakehän hiilidioksidipitoisuus tulee kasvamaan huomattavasti seuraavan 100 vuoden kuluessa.

Mutta ei niin pahaa, ettei jotain hyvääkin näköpiirissä: kyllä ne fossiiliset polttoaineet lopulta myös loppuvat, kunhan jaksamme odotella kärsivällisesti. Öljyn tunnetuista varoista on käytetty noin puolet, ja nykykäytöllä sitä riittää vielä 40 vuodeksi. Kivihiilivarat riittävät puolestaan joiksikin sadoiksi vuosiksi. Juha Karhun mukaan on arvioitu, että jos kaikki fossiiliset polttoaineet todella käytetään seuraavien vuosisatojen aikana ja polttokaasut päästetään ilmaan, ilmakehän hiilidioksidimäärä nousee korkeimmillaan noin viisikertaiseksi nykyisestä. Mutta se lohdun sana: "Tämän jälkeen pitoisuus alkaa laskea hiilidioksidin imeytyessä meriin ja saostuessa pohjasedimentteihin. Muutaman tuhannen vuoden kuluttua fossiilisten polttoaineiden aiheuttama kasvihuoneilmiön voimistuminen lienee jo historiaa", päättää Karhu kirjoituksensa.

Keskiaikaa ja kivikautta verkossa

Mirator on uusi keskiajan tutkimukseen ja tuntemukseen erikoistunut tieteellinen verkkojulkaisu, joka avataan 1. toukokuuta. Julkaisu tulee sisältämään artikkeleita ja kirja-arvioita. Kirjoitusten kielikirjo sallitaan varsin laajaksi.

Miratorin yhteyteen perustetaan tietokanta kotimaisista keskiaikaa käsittelevistä tai keskiaikaa jollain tapaa sivuavista oppinäytteistä.

Miratorin kotisivu sijaitsee osoitteessa <http://www.jyu.fi/~mirator>

Esihistoriasta kiinnostuneille puolestaan on avattu "Elävä kivikausi" -sivusto osoitteessa <http://www.csc.fi/arctinet/kivikausi/index.html>

Muinaiset kulttuurit -näyttelyssä väkeä

Tiedekeskus Heureka Muinaiset kulttuurit -näyttely päättyi maaliskuun alussa. Väkeä näyttely keräsi runsaasti, kuten arvata saattoi: vajaan kahden vuoden aikana runsaat 400 000 kävijää.

Kuninkaita, keisareita ja presidenttejä

Suomalaisten hallitsijoita voi nyt käydä ihmettelemässä niin sähköisesti kuin paperilta. Suomen historiallisen seuran julkaisemana ilmestyi toista vuotta sitten CD-romppu *Kuninkaallisia, keisarillisia, tasavaltaisia. Suomen valtionpäämiehet ja heidän puolisonsa*. Nyt hallitsijoihin voi tutustua myös painetussa muodossa. Professori **Päiviö Tommilan** päätoimittamana on juuri ilmestynyt teos *Suomen hallitsijat. Kuninkaat, keisarit ja presidentit* (Weilin+Göös).

Edellinen esitys on eräänlainen sivutuote seuran suurimittaisessa Kansallinen biografia-projektissa, Tommilan taas muutama vuosi sitten ilmestyneen *Kansallisgallerian* täydennysosa.

Vuoden kaunein kirja

Svenska Litteratursällskapet i Finlandin julkaiseman *Finlands svenska litteraturhistorian* ykkösosa palkittiin maaliskuussa vuoden 1999 kauneimpana kirjana. Aiheesta. Osan I päätoimittaja on professori **Johan Wrede**. Kirjallisuushistorian helmikuussa ilmestynyt kakkososa on vähintään yhtä kaunis. Onko palkinto siis luvassa ensi vuonnakin? Kakkososasta vastasi **Clas Zilliacus**

Tommila luopuu valtuuskunnan johdosta

Tieteellisten seurain valtuuskunnan (TSV) puheenjohtaja vaihtuu. TSV:n vuosikokouksessa 24.3. puheenjohtaja, professori **Päiviö Tommila** jätti paikkansa TSV:n hallituksessa. Tommila ehti olla ennätysellisen pitkään TSV:n johdossa, vuodesta 1989 lähtien. Tommilan tilalle hallitukseen valittiin Suomalaisen Tiedeakatemian edustajana professori **Ilkka Niiniluoto**. Hallituksesta pois jättäytyneen professori Pentti Kaurasen tilalle valittiin professori **Matti Saarnisto**.

Erovuorossa olleista professorit **Paul Fogelberg, Juhani Keinonen** ja **Matti Sarvas** valittiin uudestaan, professorit **Eeva Martikainen** ja **Anna-Leena Siikala** puolestaan valittiin uusina hallitukseen.

Hallituksessa jatkavat edelleen professorit **Carl Gahmberg, Tuula Gordon, Aatos Lahtinen, Markku Löytönen, Terttu Nevalainen**, toiminnanjohtaja **Kari Sipilä**, dosentti **Ilkka Teräs** ja professori **Johan Wrede**.

TSV:n uuden puheenjohtajan valitsee uusi hallitus keskuudestaan myöhemmin huhtikuussa järjestäytymiskokouksessaan.

Uusia jäsenseuroja

TSV:n vuosikokous hyväksyi lisäksi muutamia uusia jäsenseuroja. Hyväksytyiksi tulivat Suomen Aktuaariyhdistys, Suomen Kliinisen Farmakologian Yhdistys ja Terveystaloustieteen Seura.

Yhteensä TSV:ssä on nyt 217 jäsenseuraa.

Jan Rydman